

טפי לישנא דמתני' דר"ע דוקא קאמר דומיא דר"ש דקאמר דמציאין אשם אחד והיינו שכן ראוי לעשות, ור"ע קאמר דשפיר טפי דלייתו כל חד אשם תלוי, ולמש"כ הרא"ש נריך לפרש דר"ע קאמר שהם בחיוב אשם תלוי, אבל יכולין גם להביא אשם ודאי אחד ולהתנות, ואדרבה אם שניהם לפנינו כן ראוי לעשות לכתחלה, ור"ש קאמר דדוקא אשם ודאי אחד, ואם אינם יחד לפנינו פטורים לגמרי, דס"ל דליכא אשם תלוי במעילה, וגם ס"ל דאשם ודאי צעי ידיעה. (ס"ז סק"ב).

שם ובא אחר ואכל את השנייה זה מציא אשם תלוי וזה מציא אשם תלוי דברי ר"ע, א"ה, עיין מש"כ בחו"כ נדרים ס"ו סק"ד דמבואר כאן דחתיכה ספק חולין ספק הקדש אסורה באכילה, דאף דלא איקבע איסורא אסור, ורצון לא פליגי אר"ע אלא לענין אשם תלוי, אבל לאיסורא ודאי מודו.

תוד"ה אם א"כ אמאי לא נקט משנמלקה, ר"ל אמאי לא קתני אם עד שלא הזה דהוי הכל בכלל בין קודם מליקה בין קודם הזאה, ונראה דל"ק דהתנא צעי למיתני שממין שמציא על לא הודע מציא על הודע דומיא דמתני' דלעיל, ולשון זה לא מתפרש שפיר לאחר מליקה, ועוד דהתנא פשיטא ליה דליכא למיגזר שמא יאמרו חטאת העוף הבאה על הספק נאכלת, ונקט עיקר הדין לאשמועינן דחטאת העוף הבאה על הספק אינה קרבן מיוחד כאשם תלוי אלא היינו קרבן חטאת העוף, ולא חש לדקדק לנקוט בנודע קודם הזאה, וגם הוא דבר שאינו מאי שאין בין מליקה והזאה ולא כלום, [וכן בצרייתא דת"כ דרב לקמן כ"ו ב' לגירסת השטמ"ק שם פלגיניהו בתרתי צדי]. (ס"ט סק"ט מתוה"ד, ועי"ש המשך הדברים).

בא"ד ולא אתא לאפוקי רק אחר הזאה כו', נתבאר לקמן כ"ו ב' ד"ה תניא כוותיה דר"י.

כ"ג א' מתני' ר"ש אומר שניהם מציאין חטאת אחת, נראה דמודה ר"ש דיכולין להביא אשם תלוי כל חד, ובהלך זה למורת על כרחך לעשות כן ואדרבה זה עיקר חיוצם, אלא דס"ל דגם אפשר להם להביא חטאת ביחד, דס"ל דאז הודע לא אחי למעוטי אלא שלא להביא חטאת

תקשה לרצון א"כ ל"ל וי"ו מוסיף על ענין ראשון, נילף מהגזירה שוה, אבל יתכן דלא גזירה שוה הוא, אלא סבא דזערכך ראוי להתפרש על ערך מסויים, ושפיר ילפינן מזערכך כסף שקלים דהיינו זערכך, וכן צא"ל האשם משמע צא"ל הידוע, ומתפרש נמי בדומיא דצ"ל דכתיב ציה כסף שקלים, וכיון דסבא ניהו, י"ל דרצון לא משמע להו ואינטריך להו לוי"ו מוסיף. (ס).

מתני' זה מציא אשם תלוי וזה מציא אשם תלוי דברי ר"ע, בשטמ"ק צ"ש הרא"ש הקשה הא ר"ע ס"ל אשם ודאי לא צעי ידיעה לכתחלה כדאמרין לעיל, וא"כ יציאו אשם ודאי אחד ויתנו שיהא צביל זה שאלו הקודש, ותירץ דא"ה, אלא דאיידי צשהלך אחד מהם, [כלומר דר"ע קאמר שאם הלך אחד מהן מציא אשם תלוי, ור"ש קאמר דלעולם אין מציאין כלום עד שיהיו יחד ויציאו אשם ודאי ויתנו], ור"ל דהא במעילה מועטת קיימינן ובדאי יסכימו לחסוך אשם אחד ולהשיב קרן וחומש, ועי' לעיל ז' ב' נתבאר פלוגתת הרא"ש והרמב"ם בחטאת העוף כהאי גוונא אי מיתו חד ומתנו לרצון דר' יוסי, והנה באשם תלוי יש מקום לכאן ולכאן, דאפשר דבזה אף ר' יוסי מודה דיציא כל אחד אשם תלוי, דדוקא בחטאת העוף דצבאה על הספק נשרפת שאינה קרבן צמוחלט אלא שהמירה תורה להביאה בספק, (עיין מש"כ בסומן ט' סק"ז), שקדו חכמים למנוע שריפת קדשים והצאת קרבן צספק ומציאין אחד ומתנין, אבל באשם תלוי שהוא קרבן צמוחלט וצמנצ הזה כל אחד חייב בו, והוא נאכל כדינו, לכו"ע לא מנרפינן להו ומחייבינן כל חד כדיניה באשם תלוי, ויש מקום לאידך גיסא דדוקא בחטאת העוף שהכל קרבן אחד בין הצא על הספק ובין הצא על הודאי, ס"ל להרמב"ם דרצון פליגי עליה דר"י וסברי דמיתא כל חדא לחוד, אבל באשם תלוי דאי מנרפינן להו מיתו אשם ודאי ואי לא מנרפינן להו מיתו אשם תלוי, שפיר יש לן לזרפס ולחייבם בקרבן ודאי, דכל שאפשר להתכפר צודאי יש לעשות כן.

ולדאמור אפשר לפרש דר"ע דוקא קאמר זה מציא אשם תלוי וזה מציא אשם תלוי, דכל אחד צמנאות אשם תלוי קאי, ולא מנרפינן להו לשנות חיוצם, ואף לר' יוסי ז' ב', והכי רהיטא

כ"ג ב' ובקדשים שמעינן ליה דאמר איסור קל על איסור חמור נמי חייל דהא איסור מעילה קל כו', לכאורה קשה דהא איסור מעילה איסור הנאה, אבל למש"כ תו' בפסחים ל"ג א' דחיוצ מיתה במעילה לרבי אינו אלא אכילה נחת, אלא דק"ק מגלן באמת דרבינו קרא אף למיתה שמה לא רבינו אלא לענין איסור הנאה דמעילה, דבזה ליכא משום אין איסור חל על איסור, ומ"מ משמע דאיסור אכילה דמעילה דמי לאיסור אכילה דחלב, ומשמע דבעי כוית בכדי אכילת פרס, ועי' בספר מרן זללה"ה בליקוטים לכריתות סק"ה, ול"ע כעת. (מעילה י"ח ב' מתוה"ד, ועי"ש המשך הדברים).

עוד צדיני אשם תלוי, נתבאר בסיומן ב'.

המביא אשם

מתנבי' המביא אשם תלוי ונודע לו שלא חטא כו', חטאת ואשם ודאי שנודע לו שלא חטא שהם חולין לכו"ע, הוא בין מזד טעות ובין משום שאין אדם יכול להקדיש חטאת ואשם אם אינו מחוייב בזה כדאמר נדרים ו' א', אבל אשם תלוי אין כאן טעות דבשעה שאינו יודע הרי הוא חייב בהחלט אשם תלוי, ואף כשנודע לו לא נחטטל חיוצא למפרע רק מכאן ולהבא, ולכך המפריש אשם תלוי נעשה בקדושת קרבן בהחלט, וכשנודע לו אח"כ הר"ז כאשם שנתכפרו בעליה באחר דרועה, והיינו טעמייהו דרבנן, וז"ש בגמרא דלבו נוקפו ר"ל דעל מנצ זה של ספק הוא חפץ בהחלט להפריש הקרבן שנתחייב בו, והיינו נמי דחשיב קדשים פסולים כשנודע לאחר שחיטה כדאמר כ"ד ב' ודינו בשריפה, ור"מ נמי מודה שאם רצה להפריש בהחלט, דחל עליו קדושת קרבן, אלא דס"ל דבסתמא כיון שעל ספק הוא מפרישו פחיכי בדעתו שאם יודע לו שלא חטא או שחטא דעל אופן זה אינו חפץ להקדישו, והוי כהפריש בתנאי, ולאחר שחיטה כתבו תו' כ"ד ב' דמודה ר"מ דאז גמר בדעתו שיהא ההקדש החלטי, ור"ל דהקדיש לכתחלה באופן שאם יודע לו קודם שחיטה דליהוי חולין, וכל שנשחט ולא נודע לו הוא ממילא קדוש בהחלט, ובשעת השחיטה כבר חשוב קרבן בהחלט, [דלאחר שחיטה אין נראה שיעיל הקדשו לאשוויי בקדשים פסולים אם בשעת שחיטה היה חולין].

בספק חטא ולהתנות עליו בשלמים, [עי' זבחים ע"ז א' דס"ל לרצ יוסף אליצא דר"ש דמותר לעשות כן לכתחלה ואין חוששין משום שמביא קדשים לבית הפסול, ואף אי אין מביאין לכתחלה מ"מ צדיעצד ודאי הוי שפיר דמי אי לאו דכתיב או הודע], דכיון שהקרבן הוא ספק קרבן אינו מכפר, וכן בספק איזה חטא כגון שאינו יודע אם חלב אכל או נותר אכל, (ולר"ש י"ט ב' מביא בזה אשם תלוי), אבל כשהחטא ידוע והקרבן הוא קרבן במחלט אף שאין ידוע מי הוא החוטא שפיר מביא, והיינו דבאופן זה אפשר להביא חטאת וממילא ראוי לעשות כן, אבל עיקר חיובו של כל אחד מהם הוא אשם תלוי דלגבי כל חד הו"ל לא הודע, ולפיכך אשם תלוי ודאי יכולים להביא, אלא דאפשר להם להשתתף ולהביא חטאת, ונראה דחיוצם בחטאת הוא מזד ההנהגה הראויה, אבל לא הוי עשה דחטאת ממש.

ובן באשם למ"ד לא בעי ידיעה, ונסתפק אם נתחייב באשם, יכול להביא אשם ולהתנות בשלמים לר"ש זבחים שם דלא חייש למביאין קדשים לבית הפסול אליצא דרצ יוסף, אבל אין זה חיוב גמור מדין מנות אשם אלא מזד הראוי לעשות ולהתכפר. (ס"ב סק"ג).

גמ' וליתי נמי אשם ודאי דנותר דקדש הוא, עיין מש"כ בחו"צ מעילה י"ט א' ד"ה כל.

שם ומי אמר ר"ש איסור חל כו', א"ה, ראיתי להעתיק כאן מש"כ בזה בחו"צ שבועות כ"ד א' מתוה"ד. הא דאין איסור חל על איסור הוא דבר מחודש שאין כונת התורה להוסיף אזהרה על האסור, דבפשטו כיון שהם איסורים קיימים כל אחד לעצמו, מה בכך שנפגשו יחדיו, ומה לי אם באו צבת אחת או בזה אחר זה, סוף סוף זו נבלה והיום יום הכפורים, ואיתנהו לתרוייהו, ובחידוש זה אמרינן דלגבי האיסור דיינינן דכיון שאם לא היה דין נבלה שייך אלא ביום הכפורים, הרי לא היה ניתן איסור נבלה, כיון דבלא"ה יש איסור יום הכפורים, ה"נ השתא לא מזהרינן ליה באיסור נבלה כשנתנבלה ביום הכפורים, אבל באיסור מוסף והוא כסדרת איסור חמור על איסור קל, שפיר חייל, שהרי יש לו מקום לחול בהוספת האיסור, וכיון דחל חל לענין הכל. (עד כאן).

ונראה דאף בספק שאינו עומד להתזרר בהחלט נמי סבר ר"מ דיוצא לחולין, דכל הפרשה מחמת ספק סבר ר"מ שאינו גומר ומקדיש אלא אי צריך ליה, דסתומת הדברים משמע דכלל אשם תלוי קאמר כן ר"מ, ונפ"מ לענין שחוטאי חוץ לרצון דר"מ י"ח א' דסברי כר"מ דהכא כמש"כ תו' שם, שוב נראה דמסתומת הדברים אין ללמוד כלום דהא כל הנידון בשנודע לו שחטא או שלא חטא וא"כ לא איירי אלא בדבר שאפשר להוודע, ולפ"ז נראה דבאמת בשאי אפשר להתזרר מודה ר"מ דגמר ומקדיש, וז"ע. (ס"ז סק"א).

שם ר"א אומר יקרב אשם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר, היינו לאמרו לו כדאמרינן בגמ', וכל שכן לר"א דמתנדבין דיבא בתורת נדבה, ודוקא באשם תלוי דמתחלה בא על ספק אמרינן הא כיצור דגמר ומקדיש כיון דבשעת הפרשה הוא מקופק שמא לא חטא, ואינו חייב בקרבן זה ועוד יתודע לו, אבל נזיר שהפריש עולתו ושלמיו ונשאל או נודע לו שטעה ואינו נזיר הרי הכל חולין כדתנן נזיר ל"א ז', ואע"ג דעולה ושלמים באים בנדבה, דכיון דבשעת הפרשה לא היה לו שום ספק, לא גמר להקדיש אלא אם הוא חייב, ואע"ג דבאשם תלוי נמי כל זמן שאינו יודע הוא חייב אשם תלוי בודאי, מכל מקום כיון שעיקרו על ספק ואפשר שיתודע לו הרי הוא נחית לספיקא וגמר ומקדיש, מה שאין כן בשלא היה לו שום ספק בשעת הפרשה הוי הקדש טעומה. (ס"ז ס"ק י"ב מתוה"ד).

והנה מודה ר"א דהפריש שני אשמות תלוין לאחריות ונתכפר באחד מהן דהשני צדין מותר וירעה, ואילו נזיר שהפריש שתי עולות לאחריות ונתכפר באחד מהן נראה דהשני קרב, חזינן מזה דאע"ג דלר"א אשם בא בנדבה מ"מ אשם שבחובה יש לו דינים מיוחדים ואינו נהפך מעצמו להיות נדבה, ולפ"ז נראה דטעמיה דר"א הוא כעין סברת ר"מ דכיון דהפרשת א"ת הוא בספק נחית הוא בשעת הפרשתו לדון באם יתודע לו, וכיון דבא בנדבה מסתבר ליה לר"א דגמר ומקדיש בנדבה, ואף לרצון דסברי דגמר ומקדיש והוי מותר אשם וירעה, היינו משום דס"ל שאינו בא בנדבה, אבל אם היו קוצרים דבא בנדבה י"ל דהווי מודו לר"א דגמר ומקדיש בנדבה.

ולדאמור נראה דהא דתנן אם משנשחט נודע לו הדם ישפך הוא אף לר"א, [ובשטמ"ק נסתפק בזה], דכיון דנשחט לשם אשם שבחובה כבר הוקצע דינו לכך ואינו נהפך לנדבה, ולא דמי לעולה דמבואר נזיר כ"ח ז' דאף לאחר שנשחט לשם חובה יכול לזרוק הדם לשם נדבה, דהא חזינן דעולה שאני מאשם דעולה שהפריש לאחריות קריבה ואשם רועה או מתה, גם אין נראה לומר דדעתו בשעת הפרשתו שאם יודע קודם זריקה דמפרישו מעתה לנדבה וכל שנודע אמרינן איגלאי מילתא דבשעת שחיטה לנדבה קיימא וכאילו נשחט לנדבה, דלא מסתבר כן כלל, ובשעת שחיטה הרי חייב הוא באשם חובה. (שם מתוה"ד, ועי"ש עוד ובסק"ח).

גמ' שנודע לו שחטא להודיעך כמו דר"מ כו', לפי דעיקר קרבן אשם תלוי נועד לנז שחטא להגן עליו עד שיביא חטאת כדאמר לקמן כ"ה א', לכך חשיב נודע לו שחטא טפי צר קרבן, וס"ד דלדעתא דהכי אקדיש אפי' לר"מ.

ונראה דהשוחט אשם תלוי בשינוי בעלים לשם מי שחייב אשם תלוי ואח"כ נודע לזה ששחט לשמו שלא חטא דמ"מ חשיב שינוי בעלים דבשעה שחשב עליו היה מחוייב כפרה כמותו, [ואינו צריכים לזה אי בשחט לשם מי שאינו מחוייב כפרה כמותו אף עלה לבעלים, עי' בספר מרן זללה"ה לזבחים סי"ב ס"ק י"א]. (ס"ז סק"א).

שם א"ר ששת מודה ר"מ לחכמים דמפריש שני אשמות לאחריות כו', בתו' כתבו דא"ל שיתכפר באחד מהן, ולכאורה אי גרסינן בגמרא ונתכפר באחד מהן, א"כ אין לנו אלא דכיון שהקרבן נעשה קרבן במוחלט ממילא גם המופרש לאחריות נעשה קרבן במוחלט, ובאמת נראה לקושטא דמילתא דהמפריש אשם תלוי ונאבד והפריש אחר והקריב אחד מהן ואח"כ נודע לו שלא חטא, דהשני ירעה עד שיתאבד אפי' לר"מ, אף דלא הפרישו לאחריות, דכיון דכבר הקריב הקרבן תו חזר הקרבן כקרבן ודאי ומוותרו ירעה, וכמו דהנקרב נעשה קרבן ודאי משעת שחיטה וכמש"כ לעיל במתני', ולפ"ז יש לעיין מנ"ל להתו' לחדש דאף בלא נתכפר באחד מהן נמי ס"ל לר"מ דגמר ומקדיש, וי"ל דלשון הגמ' מוכיח כן שהרי פירשו הטעם דכיון דחשב והפריש לאחריות ש"מ לבז נוקפו, ואם הטעם משום שנתכפר באחד מהן

שנשחט ישפך הדם, דכל שניתק לרעייה אחר שחיטה אינו קרבן, ואשם תלוי שנודע לו דינו כאשם ודאי שמתו בעליו, דכל שלא נודע הוא קרבן במחלט וכמש"כ לעיל במתני', וכונתם דאינו נקרב עולה משום דלכתחלה אין מקריבין אותו אלא מביאין צדמיו עולה [עי' פסחים ע"ג א'], ועוד דכיון שנשחט בתורת אשם אינו יכול להעשות עולה אחר שחיטה, ונראה דתרי השינויים אמת, וסגי בכל חד מהם לחודיה. (ס"ו סק"ו).

כ"ד א' אר"י א"ר מודים חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו כו', נראה דהוזמו עדיו אחר זריקה הבשר יאכל בין לרבנן בין לר"מ, דאל"כ לא שייך לדון בנודע קודם שחיטה, דהא חזינן שאין צידו להקדישו בהחלט שהרי בשעת שחיטה וזריקה לכו"ע מקדישו בהחלט, ומ"מ הבשר ישרף, וא"כ אף אי סמיך עליוה דעדים אין כאן הקדש, אלא ודאי בנודע אחר זריקה הבשר יאכל כדין כל אשם תלוי שנודע לאחר זריקה, דבשעה שנורק הדם היה כך דינו ומה שהוזמו עדיו חשוב כאילו רק מכאן ולהבא נתזרר הטעות.

רא"ת מ"ש אשם ודאי שהוזמו עדיו ומ"ש אשם תלוי שהוזמו עדיו, הלא בתרומיי'הו בשעת הקרבה היה דינם ליקרב והשתא הוזרר הטעות למפרע, לאו קושיא היא דכיון דאשם תלוי בא על ספק לא שייך בו הוזרר למפרע דבשעה שהיה ספק היה ספק [ואין צדק כלום מה שהספק נולד ע"י עדי שקר], ורק עכשו הוזרר הספק מכאן ולהבא, משא"כ בחטאת ואשם ודאי שלא באו מתחלה מספק שפיר שייך בהו לומר שהוזרר למפרע.

רב"ז באומר איני יודע אכל במכחישן ז"ע, ע"י להלן.

רש"י פירש דאיידי שהוא מכחיש להעדים ואומר לא אכלתי וכיון שידוע בעצמו שלא אכל וידוע שלא היו העדים עמו, [שהרי האמת שלא היו כדחזינן דהוזמו], לכך י"ל דלא גמר ומקדיש דבדעתו שימצא עדים להזימם, ולפ"ז איירינן דוקא אליבא דר"מ דס"ל לעיל י"א ב' דמביא ע"י עדים אף במכחישן, וסתימת הגמ' ל"מ כן, גם לשון הגמרא קשה לפ"ז דאמרין בדר' יוחנן הכא דלכפרה אחי לבו נוקפו וגמר ומקדיש ואי איירי

א"כ לא שייכא סברא זו כלל, אלא ודאי אף בלא נתכפר מודה ר"מ דכיון דחשש והפריש לאחריות ש"מ דלא מסיק אדעתיה שיוודע וחפץ בכפרתו במחלט, וממילא אין צריך לגרוס ונתכפר באחד מהן.

ובאמת קשה לגירסת הספרים דגרסי ונתכפר באחד מהן דלמאי הזכירו כן בגמרא, דהא משמע בגמרא דלאו האי טעמא הוא, ואפשר דלגירסא זו לא איירי כלל בנודע לו שחטא או שלא חטא, אלא בעומד בספיקו איירי, והיה מקום לומר דכיון דאין הפרשתו במחלט לר"מ, דה"ה במפריש לאחריות פתיכי בדעתו שזה שלא ינטרך לו לא יוקדש, דבאמת כל מפריש לאחריות אם היה מתנה שאינו מקדיש אם לא ינטרך לו נראה דהיה יוצא לחולין, אלא כל מפריש לאחריות הוא מקדישו בהחלט כדי שישמש לאחריות, ולכך הוא צדין מותר וירעה, אבל באשם תלוי לר"מ דהקדשו בספק, היה מקום לומר דכל הספיקות בכלל וכל שלא ינטרך לשמש בו לאחריות אינו מקדישו, וכשנתכפר באחד יצא השני לחולין, לזה אמרינן דהקדש השני כהקדש הראשון דלבו נוקפו ומקדישו, וכשנתכפר ודאי הראשון קדוש במחלט, דלאחר שחיטה אף ר"מ מודה כמש"כ לעיל במתני', וממילא גם השני קדוש בהחלט.

ונראה דהפריש אשם תלוי ומת ואח"כ נודע שלא חטא או שחטא, דיוצא לחולין לר"מ, [זרם יפה השיב בני שמואל כ"י דבמת ראוי שיקבע הדין במיתתו, ואין שום ענין אם נודע או לא נודע ליורשיו או לב"ד, ויש לדון אם לדמותו לחטאת שמתו בעליה דהלכתא גמירי לה כדאמר ב"ק ק"י ב', או דהכא כיון דפתיכי בדעתיה שיצא לחולין אם יודע לו, הלכך אף במת שמת לא גמר ומקדיש, ומסתברא טפי לדמותו לחטאת, ומיהו נידון דידן שפיר משכח"ל בהמיר ואח"כ נודע לו, דבזה מסתברא דיוצא לחולין לר"מ], וכן נראה דהפריש אשם תלוי ועבר עליו יום הכפורים ואח"כ נודע לו שחטא או שלא חטא דיוצא לחולין לר"מ, דאע"ג דיום הכפורים מכפר על חייבי אשם תלוי מ"מ אין דינו כנתכפר באחד מהן. (ס"ו סק"ז).

תוד"ה אם אכל איהו גופיה מודו דזבח פסול הוא, נראה דאין כונתם דאשם תלוי שאני מאשם ודאי, אלא גם אשם ודאי שמתו בעליו אחר